

Arruïnat pels diners i l'avarícia

Maarten Steenmeijer

Narcís Oller

Goudkoorts [La febre d'or]

editor: Menken Kasander & Wigman

preu: € 34,50

611 pàgines

isbn: 978 90 7462 251 6

Traducció del català i epíleg de Frans Oosterholt

Versió en català

Les darreres dècades del segle XIX, Barcelona va sortir de l'ou. I de quina manera! Indústria i comerç van experimentar un creixement explosiu; la ciutat va esclatar i va superar els límits del centre antic, tot posant en marxa una ampliació faraònica dirigida per l'arquitecte Ildefons Cerdà. La burgesia va aprofitar de molt bon grat aquesta oportunitat de pujar-se l'estatus, mostrant a tort i a dret per la part nova de la ciutat la seva nova riquesa. Dissenyadors i arquitectes com ara Gaudí havien de fer mans i mànigues per crear els monuments que els nous rics volien per glorificar-se encara més: avingudes, places, estàtues, cases.

Uns cent anys més tard, a *La ciudad de los prodigios*, Eduardo Mendoza va descriure amb gran llibertat postmoderna aquests anys d'explosió de Barcelona. Però aquest període també va tenir un cronista contemporani: Narcís Oller (1846-1930), que fou molt més fidel a la realitat que Mendoza i va escriure una novel·la tan magnífica com la seva: *La febre d'or* (1890-1892), que s'acaba de traduir al neerlandès per primer cop.

Versió en holandès

In de laatste decennia van de 19de eeuw kroop Barcelona uit zijn ei. En hoe! Industrie en handel groeiden explosief, de stad barstte uit haar oude centrum en zette een gigantische uitbreiding in gang onder leiding van architect Ildefons Cerdà. De bourgeoisie greep deze kans om haar status op te pimpen met beide handen aan en etaleerde de pas verworven rijkdom breeduit in het nieuwe deel van de stad. Architecten en ontwerpers, onder wie Gaudí, kwamen tijd en handen tekort om de monumenten gestalte te geven die de nieuwe rijken ter meerdere glorie van zichzelf wilden laten bouwen: avenues, pleinen, standbeelden, huizen.

De booming years van Barcelona werden zo'n honderd jaar later met veel postmoderne vrijheid verbeeld door Eduardo Mendoza in *De stad der wonderen*. Maar de periode had ook zijn eigen chroniqueur: Narcís Oller (1846-1930), die veel dichter bij de werkelijkheid bleef dan Mendoza, maar een niet minder prachtige roman schreef: *Goudkoorts* (1890-1892), nu voor het eerst in het Nederlands vertaald.

Oller la va escriure en català, cosa que el convertí en pioner de la novel·la en aquesta llengua. Després d'haver-se passat tres segles en un punt mort, la segona meitat del segle XIX la literatura catalana havia iniciat una recuperació dinàmica; en general, sense que els escriptors que se servien del castellà s'ho prenguessin seriosament. Per exemple, Galdós, padrí de la literatura espanyola del moment, va desaconsellar enèrgicament a Oller escriure en català, llengua que considerava un dialecte apte només per a usos lingüístics informals.

I Galdós no ho deia per no res, ja que tant en la literatura com a la vida pública (comerç, educació, dret) el castellà tenia el monopoli a Catalunya. Així, doncs, Oller no tenia exemples, però això no li va impedir fer un intent que no només fou heroic, sinó que a més va sortir d'allò més bé i va demostrar que Galdós anava errat. I encara més: *La febre d'or* té més vida que cap de les 66 novel·les de Galdós. El llenguatge vital, expressiu i agut de *La febre d'or* recorda més al de la *La Regenta* (sense cap dubte, la millor novel·la espanyola del segle XIX), tot i que a Oller li manca el superb to verinós de Clarín. Oller va deixant anar, com qui no vol la cosa, frases que no se t'obliden mai més, com ara aquesta: 'Al cap de tres mesos només de funcionar la nova casa, la catifa de l'escala s'havia tornat que no semblava la mateixa.' Oller és sempre encertat; pompós o superficial, mai.

La història de *La febre d'or* és senzilla: un simple fuster, Gil Foix, es converteix en un ric magnat de la borsa. Les coses van vent en popa, però al cap d'un parell d'anys Foix

Oller schreef zijn roman in het Catalaans en verrichtte daarmee pionierswerk. Na drie eeuwen in het slop te hebben gezeten was de Catalaanse literatuur in de tweede helft van de 19de eeuw aan een voortvarende doorstart begonnen. Die werd aanvankelijk niet serieus genomen door schrijvers die zich van het Spaans bedienden. Zo raadde Galdós, destijds de godfather van de Spaanse literatuur, Oller ten sterkste af om in het Catalaans te schrijven, dat volgens hem een dialect was dat zich alleen maar voor informeel taalgebruik leende.

Met dit laatste had Galdós wel een punt, want in de literatuur en ook in het openbare leven (handel, onderwijs, rechtspraak) had het Spaans ook in Catalonië het monopolie. Oller had dus geen voorbeelden, maar dat belette hem niet om een poging te wagen die niet alleen heroïsch was, maar ook buitengewoon goed uitpakte en Galdós' ongelijk bewees. Sterker nog: Goudkoorts sprankelt zoals geen enkele van de 66 romans doet die Galdós schreef. De vitale, beeldende en puntige taal van Goudkoorts komt meer in de buurt van die van *La Regenta* (onbetwist de grootste Spaanse roman van de 19de eeuw), al mist Oller het superieure venijn van Clarín. Achteloos strooit Oller met zinnen die je nooit meer vergeet, zoals deze: 'Drie maanden nadat de nieuwe firma van start was gegaan, leek het of de traploper er reeds een heel leven op had zitten.' Trefzeker is Oller altijd, pompeus of vlak wordt hij nooit.

Het verhaal van Goudkoorts is snel verteld. Een eenvoudige timmerman, Gil Foix, werkt zich op tot schatrijke

perd tot el seu capital perquè la conjuntura ha canviat i, sobretot, perquè tots els seus socis i homes de confiança el traeixen i el deixen de banda.

Com és que el lector pot quedar tan enganxat a sis-centes pàgines d'una història tan bàsica? Doncs perquè hi ha molt més, és clar.

Per exemple, és fascinant de principi a fi el detallat retrat d'una ciutat que, com Foix, en un parell d'anys va obtenir un esplendor massa fràgil per arrelar bé en l'inconscient col·lectiu.

A *La ciudad de los prodigios*, Mendoza també mostra una mica aquesta confusió, però es limita principalment al xivarri (força exagerat) dels carrers. Oller, en canvi, fa que el lector entri a les cases, als despatxos i a les mentes dels seus personatges.

Entre línies, *La febre d'or* mostra amb quanta força sacsegen la moral familiar tradicional les finances immorals: els personatges i les seves relacions mútues evolucionen al ritme frenètic dels desenvolupaments econòmics.

El caràcter bona fe d'en Foix queda cada cop més arraconat per les ambicions i la temeritat que s'apoderen d'ell i que, combinades amb la seva innocència, acaben essent la seva perdició. Fins i tot la seva robusta muller es desequilibra, embriagada per la nova riquesa.

La filla, Delfina, que al començament sembla la més làbil dels tres, acaba essent l'única capaç de trobar en les noves circumstàncies un equilibri que, segons sembla, li servirà molt de temps.

Cobdícia, avarícia, ambició,

beursmagnaat. De bomen groeien tot in de hemel, maar na een paar jaar verliest Foix al zijn kapitaal weer, doordat de conjunctuur is veranderd en, vooral, doordat zijn compagnons en vertrouwelingen hem stuk voor stuk bedriegen en in de steek laten.

Waarom blijf je zeshonderd pagina's gekluisterd aan zo'n elementair verhaal? Omdat het verhaal natuurlijk veel méér om het lijf heeft.

Fascinerend van begin tot eind is bijvoorbeeld het gedetailleerde portret van een stad die, net als Foix, in luttele jaren een grandeur kreeg die te fragiel was om goed in het collectieve bewustzijn te kunnen wortelen.

Mendoza laat in *De stad der wonderen* ook iets van deze verwarring zien maar beperkt zich daarbij voornamelijk tot (flink aangedikt) straatrumoer. Oller daarentegen voert de lezer de huizen, kantoren en hoofden van zijn personages binnen. Tussen de regels door laat Goudkoorts zien hoe de immorele geldhandel een zware wissel trekt op de traditionele familiemoraal. Op het razende ritme van de economische ontwikkelingen veranderen ook de karakters en de onderlinge verhoudingen.

Foix' goedaardige inborst komt steeds meer in de schaduw te staan van de ambities en overmoed die zich meester van hem maken en die hem, in combinatie met zijn naïviteit, ten slotte de das om doen. Zelfs zijn stevige echtgenote raakt uit balans in de roes van de nieuwe weelde.

Dochter Delfina, die aanvankelijk de meest wiebelige van de drie lijkt, blijkt uiteindelijk als enige van de drie in staat om in de nieuwe omstandigheden een evenwicht te

esnobisme, luxúria, oportunisme, enveja, megalomania: a *La febre d'or*, el progrés posa en marxa una sèrie de sentiments poc agradables. El llenguatge en què es fa tot això té una gran concreció empírica que també es caracteritza per les detallades descripcions de la ciutat i els seus habitants. Frans Oosterholt ha sabut fer de la versió neerlandesa una autèntica delícia. La seva traducció rica i rítmica bateja com ben poques traduccions fan; tant, que no destorben els errors tipogràfics que el lector es va trobant un pèl massa sovint.

La gran força de la seva traducció també es mostra en el convincent incompliment de la norma traductora que prohibeix estrictament els anacronismes. Oosterholt, que també és l'autor de l'excel·lent epíleg, utilitza sense capficar-s'hi expressions com pixatinters, mala llet, xulo, obra nova i catxondo, i totes sonen completament naturals, per molt que no existissin quan Oller va escriure la seva novel·la.

Traducció de Maria Rossich

vinden dat, naar het zich laat aanzien, een lange houdbaarheidsdatum heeft.

Hebzucht, inhaligheid, ambitie, snobisme, wellust, opportunisme, afgunst, megalomanie: in Goudkoorts brengt de vooruitgang een scala aan minder prettige eigenschappen op drift. De taal waarin dat gebeurt, is van een zinnelijke concreetheid die ook kenmerkend is voor de gedetailleerde beschrijvingen van de stad en haar bewoners. Frans Oosterholt heeft daar in zijn Nederlandse versie een waar feest van weten te maken. Zijn rijke, ritmische vertaling swingt zoals maar weinig vertalingen doen. Zo zeer zelfs dat het tamelijk grote aantal zetfouten niet eens stoort.

De grote kracht van zijn vertaling toont zich ook in de overtuigende wijze waarop hij zondigt tegen de vertaalregel die anachronismen ten strengste verbiedt. Oosterholt, die ook tekende voor het uitstekende nawoord, gebruikt onbekommerd woorden als kantoorpik, pesthumeur, linkmichel, nieuwbouwhuis en geinponem. Ze maken een volkomen natuurlijke indruk, ook al bestonden ze nog niet in de tijd dat Oller zijn roman schreef.

Maarten Steenmeijer in de Volkskrant van 14 december 2007